DOI: 10.32844/2222-5374-2020-105-3.64
УДК: 347.965(477)

Северінова О. Б.,
кандидат політичних наук, доцент,
Донецький юридичний інститут МВС України

ОБЛІК БЕЗПОВОРОТНИХ ВТРАТ І ОРГАНІЗАЦІЯ ПОХОВАННЯ ЗАГИБЛИХ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ У 1941–1945 РОКАХ

Актуальність статті полягає в тому, що щодня війна уносила життя тисяч солдатів і командирів Червоної Армії і Флоту. Облік безповоротних втрат мав принципове значення не лише для органів військового управління, але і для самих військовослужбовців і членів їх сімей. Він дозволяв достовірно встановлювати і офіційно реєструвати такі юридично значимі факти, як загибель на полі бою, смерть від отриманих ран або від хвороби, що настала в лікувальній установі, пропажу без вісті, а також здачу в полон і судимість. Кожен з перерахованих юридичних фактів мав свої наслідки, істотним чином що впливали на правове положення військовослужбовця і його сім'ї. Стаття присвячена дослідженню особливостей Обліку безповоротних втрат і організація поховання загиблих військовослужбовців у 1941–1945 роках. Також в статті проаналізовано основні напрямки та підходи різних вчених щодо вивчення вказаної проблематики. З'ясовано, що безвісті зниклі враховувалися в штабі полку впродовж 15 днів як тимчасово вибулі. Командири підрозділів і частин зобов'язані були за цей час вжити заходи до з'ясування долі військовослужбовців. Після закінчення зазначеного терміну зниклі без вісті заносилися в список безповоротних втрат, виключалися зі списків частин з донесенням по команді. Після закінчення 45 днів про без вісті зниклих сповіщалися родичі. Якщо згодом доля цих військовослужбовців з'ясовувалася, то додаткові відомості про них негайно повідомлялися по команді, а також в райвійськкомати або родичам. Наголошено, що у діючій армії встановлювався наступний порядок поховання загиблих військовослужбовців. Для збору тіл убитих на полі бою розпорядженням командира полку призначалася спеціальна команда, в обов'язки якої входив розшук тіл загиблих, їх реєстрація по вкладишах медальйонів, збір і доставка на дивізійний пункт для поховання. Команди приступали до виконання своїх обов'язків відразу після припинення вогню супротивником. В цілях увічнення пам'яті полеглих героїв Великої Вітчизняної війни, їх імена заносилися навіки в списки особового складу частин і підрозділів, привласнювалися містам і населеним пунктам, вулицям і площам, учбовим закладам і кораблям. На будівлях, що зберігають пам'ять про них, встановлювалися меморіальні дошки, на батьківщині двічі Героїв Радянського Союзу - їх бронзові бюсти. На згадку про

захисників Вітчизни на братських могилах і військових кладовищах були зведені пам'ятники і обеліски.

Ключові слова: Збройні сили, військово-службові відносини, військові статuti, військова служба, облік безповоротних, організація поховання загиблих військовослужбовців.

Актуальність теми. Щодня війна уносила життя тисяч солдатів і командирів Червоної Армії і Флоту. Облік безповоротних втрат мав принципове значення не лише для органів військового управління, але і для самих військовослужбовців і членів їх сімей. Він дозволяв достовірно встановлювати і офіційно реєструвати такі юридично значимі факти, як загибель на полі бою, смерть від отриманих ран або від хвороби, що настала в лікувальній установі, пропажу без вісті, а також здачу в полон і судимість. Кожен з перерахованих юридичних фактів мав свої наслідки, істотним чином що впливали на правове положення військовослужбовця і його сім'ї.

Виклад основного матеріалу. Незадовго до початку війни було введено в дію «Положення про персональний облік втрат і поховання загиблого особового складу Червоної Армії у військовий час», оголошений наказом НКО № 138 від 15 березня 1941 р. [1] Згідно з «Положенням», кожен командир і начальник, починаючи від командира відділення і вище, за будь-яких умов бою зобов'язаний був вести точний облік особового складу підлеглого йому підрозділу, частини. Прибуле поповнення повинне було ставитися на облік ще до введення його у бій. У персональному обліку були відомості не лише про анкетні дані воїна, але і про те, в яких боях він брав участь і як поведівся в цих боях. При убудванні з частини бойова характеристика здавалася в штаб.

Після закінчення кожного бою командир підрозділу, частини повинен був перевірити увесь особовий склад, встановити поіменно убитих, зниклих без вісті, поранених і негайно доповісти по команді про безповоротні втрати.

Після встановлення факту смерті військовослужбовця і місця його поховання штаб частини зобов'язаний був негайно вислати сповіщення про смерть: на начальницький склад кадру і зверхстроковослужбовців – безпосередньо родичам за місцем їх проживання; на рядовий і молодший начальницький склад термінової служби – в райвійськкомати за місцем заклику військовослужбовців. Тим же порядком лікувальні установи висилали сповіщення на померлих від ран і хвороб.

Безвісті зниклі враховувалися в штабі полку впродовж 15 днів як тимчасово вибулі. Командири підрозділів і частин зобов'язані були за цей час вжити заходи до з'ясування долі військовослужбовців. Після закінчення зазначеного терміну зниклі без вісті заносилися в список безповоротних втрат, виключалися зі списків частин з донесенням по команді. Після закінчення 45 днів про без вісті зниклих сповіщалися родичі. Якщо згодом доля цих військовослужбовців з'ясовувалася, то додаткові відомості про них негайно повідомлялися по команді, а також в райвійськкомати або родичам.

Районний (міський) військовий комісар, отримавши сповіщення на убитого, такого, що помер від ран або зниклого без вісті, залишав його у себе для обліку, а родичам військовослужбовця вислав сповіщення від райвійськкомату. У разі повернення з фронту військовослужбовця, на якого було видано сповіщення як на загиблого, такого, що помер від ран або зниклого

без вісті, працівники військкомату з'ясовували причину повернення і одночасно встановлювали правильність отримання пенсії його сім'єю.

Деякі пункти «Положення» про облік втрат були уточнені в наказі НКО № 214 від 14 липня 1942 р. «Про порядок висилки військовими частинами і установами сповіщень про загиблих і зниклих без вісті у боях осіб начальницького складу і зверхстроковослужбовців і про призначення пенсій сім'ям цих осіб» [2]. У цьому наказі, наприклад, містилася вимога про призначення пенсії сім'ям зниклих без вісті тим же порядком, що і сім'ям загиблих, але тільки після отримання виписки з наказу по особовому складу про виключення зниклого без вісті військовослужбовця зі списків Червоної Армії.

В цілях точнішого обліку втрат особового складу кожному військовослужбовцеві з моменту його прибуття в частину видавався медальйон з вкладним листком, виконаним в двох екземплярах. Медальйон записувався в речовий атестат і зберігався у військовослужбовця до його звільнення в запас. Місцем зберігання медальйона була спеціальна кишеня, пришта на правій зовнішній стороні пояса брюк.

У разі смерті військовослужбовця один екземпляр вкладного листка виймався з медальйона і передавався в штаб тій частині, від якої була наряджена команда, що виявила тіло загиблого на полі бою. Другий екземпляр залишався в медальйоні убитого. Штаб частини на підставі доставлених вкладних листків складав список загиблих і пересилав їх в штаб дивізії. Штаб частини зобов'язаний був вислати сповіщення про смерть військовослужбовця незалежно від того, до якої частини той належав. Так само поступали і лікувальні установи у разі смерті від ран військовослужбовця, що поступив до них. Якщо смерть наставала в дорозі дотримання до лікувальної установи, начальник транспорту, що супроводжував поранених, повинен був детально доповісти особі, що приймала поранених, про кількість померлих в дорозі, де вони залишені для поховання і передати йому один екземпляр вкладиша, вийнятого з медальйона кожного померлого. Начальник лікувальної установи доносив про померлих в дорозі дотримання і висилав на них сповіщення тим же порядком, що і на померлих в госпіталі.

У разі відсутності медальйона у убитого або такого, що помер командир частини, начальник лікувальної установи або особа, призначена для супроводу поранених, зобов'язані були вжити усі заходи до встановлення особи військовослужбовця.

Наказ НКО № 138 вимагав забезпечити медальйонами усіх військовослужбовців ще в мирний час з тим, щоб у них були розвиті навички зберігання і поводження з медальйонами. Наявність медальйонів і правильність заповнення вкладишів повинні були періодично перевірятися у червоноармійців і молодшого начальницького складу на ранковому огляді а у командирів і начальників – при виході частини в полі на тактичні вчення. У наказі був вказаний конкретний термін – 1 травня 1941 р., до якого головний інтендант Червоної Армії зобов'язаний був забезпечити війська медальйонами і вкладишами до них, а штаби військових округів – бланками сповіщень і форм іменних списків безповоротних втрат.

Не усі вимоги наказу до початку війни були виконані. Збройні Сили СРСР не були забезпечені в повному об'ємі документами і матеріалами,

необхідними для організації об'єктивного обліку бойових втрат. Ця обставина, а також недоліки в організації обліку особового складу частин прикордонних військових округів, стали причинами великої кількості неврахованих бойових втрат. Аналіз архівних джерел свідчить про серйозні упущення в обліку безповоротних втрат і звітності по них, що мали місце в штабах частин і з'єднань діючої армії в перші місяці війни. Наприклад, командувач Західним фронтом в наказі № 0151 від 4 серпня 1941 р. вказував: «Висилка списків по Ф.2-а в Центральне бюро по обліку персональних втрат і сповіщень родичам на загиблих у бою і зниклих без вісті в деяких частинах продовжує залишатися запущеною ділянкою роботи. Так, по 26 гсд досі не вислано списків на 447 убитих, 662 без вісті зниклих і на 1 058 чол. не вислано сповіщень»

У роки війни наркомат оборони і Генеральний штаб видавали різні керівні документи, в яких містилися вказівки по поліпшенню персонального обліку бойових втрат особового складу Червоної Армії. Найбільш важливою у них була «Постанова по обліку особового складу Червоної Армії (у військовий час)», підготовлена Головним управлінням формування і укомплектовування військ і спрямована в діючу армію 2 квітня 1943 р. На відміну від «Положення.» 1941 р., цей документ вимагав вести облік безповоротних втрат на усіх військовослужбовок діючої армії - не лише на убитих, таких, що померли і зниклих без вісті, але і на тих, що здалися в полон ворогові, розстріляних на полі бою або по вироках військових трибуналів, що покінчили життя самогубством, загиблих при надзвичайних подіях. Командири частин і підрозділів зобов'язані були щодня, а також негайно після кожного бою перевіряти особовий склад, ретельно з'ясовувати втрати, брати їх на облік і доносити про них по команді. Основним документом персонального обліку безповоротних втрат особового складу діючої армії був іменний список безповоротних втрат окремої частини.

Облік тих, що здалися в полон ворогові вівся в спеціальному іменному списку, складеному за формою: прізвище, ім'я, по батькові; посада; партійність; місце і рік народження; яким РВК покликаний; коли і за яких обставин здався в полон; найближчі родичі і їх адреса. При цьому необхідно було заповнювати вичерпні дані про дружину, повнолітніх дітей і батьків. На начальницький склад іменний список складався окремо. Відповідно до вимог наказу НКО № 0321 від 26 серпня 1941 р. штаб дивізії, отримуючи від частин двічі в місяць іменні списки тих, що здалися в полон в двох екземплярах, один екземпляр після звіряння направляв по опису в Управління по обліку втрат.

При такому порядку обліку і звітності по військовослужбовців, що здалися в полон, органи військової юстиції мали в розпорядженні основу для застосування репресій відносно повнолітніх членів сімей цих військовослужбовців. Власне основою до репресивних дій були не іменні списки, а відомості, що містяться в них, про близьких родичів, які забезпечували прискорення репресії. Облік засуджених до розстрілу вели військові трибунали. Вони ж представляли по команді іменні списки цих військовослужбовок. Засуджені до розстрілу із застосуванням примітки 2 до ст. 28 УК в іменні списки не включались. Відносно таких засуджених застосовувалося відстрочення виконання вироку до закінчення ведення бойових дій, і вони прямували для проходження служби в діючу армію.

«Настановою» визначалися форми сповіщень родичам військовослужбовців. Наприклад, родичам загиблого військовослужбовця висилалося сповіщення наступного змісту: «Ваш син (чоловік, батько), прізвище, ім'я, по батькові, уродженець (місце народження). У бою за Соціалістичну батьківщину, вірний військовій присязі, такий, що проявив героїство і мужність, був убитий (коли, де). Похований (точна адреса). Справжнє сповіщення є документом для збудження клопотання про пенсію (наказ НКО СРСР №...)». Аналогічними були форми сповіщень родичам військовослужбовців, що зникли без вісті, померли від ран і померли від хвороби. Сповіщення підписувалися командиром і начальником штабу частини (установи) або міським (районним) військовим комісаром і скріплювалися друком. На корінці сповіщення робилася відмітка про того, кому воно видане або куди і на кого вислано.

У діючій армії встановлювався наступний порядок поховання загиблих військовослужбовців. Для збору тіл убитих на полі бою розпорядженням командира полку призначалася спеціальна команда, в обов'язки якої входив розшук тіл загиблих, їх реєстрація по вкладишах медальйонів, збір і доставка на дивізійний пункт для поховання. Команди приступали до виконання своїх обов'язків відразу після припинення вогню супротивником.

Після закінчення збору тіл старший команди представляв начальникові штабу полку список загиблих з вказівкою місця знаходження зібраних трупів. Разом зі списком передавалися вкладиші медальйонів. У разі відсутності медальйонів, штаб полку через командирів підрозділів вживав заходи до встановлення особи убитих воїнів.

Тіла загиблих доставлялися на дивізійний пункт збору спеціально виділеним транспортом полку, забезпеченим брезентом. Їх прийом робився начальником команди, призначеним розпорядженням командира дивізії. Факт прийому тіл упевнявся розпискою, яка здавалася в штаб полку.

Начальник дивізійного пункту поховання звіряв список загиблих з вкладишами медальйонів, а потім передавав вкладиші в штаб дивізії. Після поховання до списку додавалася точна схема розташування могили.

Циркуляром головного інтенданта Червоної Армії № 24 від 14 липня 1941 р. було встановлено, що похорони військовослужбовців, убитих на полі бою, повинні робитися в надітій на них натільній білизні і верхньому літньому обмундированні. Шинелі з трупів знімалися і після дезинфекції здавалися на склад. Медальйон з одним екземпляром вкладиша ховався разом із загиблим.

Поховання тіл полеглих у бою військовослужбовців робилося тільки в масштабі дивізії (бригади) командами, виділеними розпорядженням командира дивізії, у братських могилах або на братських кладовищах.

Братські могили і кладовища влаштовувалися не ближче 300 м від джерел водопостачання, населених пунктів, окремих жител, великих доріг на піднесеній місцевості з низьким рівнем стояння ґрунтових вод. У могилу на глибину не менше 1,5 м укладалися рядами тіла загиблих воїнів на відстані 0,5 м одно від іншого і засипалися витягнутою землею. Поверх могили насипався горбок заввишки до 0,5 м, який покривався дерном або каменями. На поверхні могили встановлювалася піраміда заввишки 1,5 м, зроблена з

дерева або з каменів. На піраміді випалювався або записувався фарбою номер могили.

Тіла загиблих військовослужбовок з числа начальницького складу від командира полку і вище доставлялися в армійський тилловий район. Порядок поховання і оформлення могили для них встановлював начальник штабу армії. Тіло загиблого поміщалося в забарвлену дерев'яну труну і ховалося в окремій могилі. Тіла іншого начальницького складу ховалися в окремих могилах дивізійними командами.

Особливим порядком здійснювалося поховання великих воєначальників. Кожного разу із цього приводу готувався наказ наркома оборони. Так, видавалися накази по організації похоронів командира 7-го артилерійського корпусу генерал-лейтенанта В.Н. Мазура, командуючих фронтами генералів армії Н.Ф. Ватутіна і І.Д. Черняхівського, начальника академії Генштабу маршала Радянського Союзу Б.М. Шапошнікова та інших.

Місце розташування могили відзначалося на топографічній карті великого масштабу, яка висилалася в Управління по комплектуванню військ Генштабу разом зі списком обліку безповоротних втрат дивізії.

Облік похованих військовослужбовок вів штаб дивізії по книзі поховання, в якій вказувалися: прізвище, ім'я, по батькові, номер частини, військове звання, рік і місце народження, яким РВК покликаний, порядковий номер і точне місце розташування могили, місце знаходження тіла в могилі, дата похоронів і адреса сім'ї загиблого. Книга поховання з позначеними на топографічних картах місцями поховання після закінчення бойових дій висилалася в те ж управління Генштабу.

Порядок поховання і обліку поховань лікувальними установами встановлювався спеціальною інструкцією, затвердженою начальником Санітарного управління Червоної Армії 28 червня 1941 р.

Згідно інструкції трупи поранених і хворих, що знаходилися до моменту їх смерті на лікуванні в якій-небудь лікувальній установі, незалежно від причини смерті, перед похованням підлягали повному розкриттю. Тільки після встановлення причини смерті могло робитися поховання. Для одягання військовослужбовок, що померли в лікувальних установах, дозволялося витратити гімнастерку і шаровари літні, натільну білизну, шкарпетки і туфлі госпітальні, а також простирadlo, яким користувався померлий. Тіла ховалися за розпорядженням начальника лікувальної установи на міських кладовищах в окремих або братських могилах. Відповідно до іншої інструкції, затвердженої начальником Головного управління евакгошпиталей наркомздрава СРСР 27 листопада 1941 р., вимагалось ховати тіла військовослужбовців не пізніше 48 годин після доставки їх в морг лікувальної установи.

Встановлені терміни поховання, як правило, дотримувалися в тиллових госпіталях наркомздрава, і, як показують архівні джерела, у ряді випадків порушувалися в евакгошпиталях діючої армії. Про це, наприклад, свідчить наказ начальника тилу Червоної Армії № 089 від 14 квітня 1944 р. «Про злочинне відношення з трупами військовослужбовок, що померли, в евакгошпиталі № 1312». У наказі відзначалося, що в названому госпіталі 1-го Українського фронту трупи померлих зберігалися до поховання по 12–17 днів в антисанітарному стані. Ця обставина послужила приводом для появи негативних настроїв у того, що оточує госпіталь цивільного

населення. Винні притягали до дисциплінарної і кримінальної відповідальності.

На міських кладовищах братські могили влаштовувалися в ділянках, що спеціально відводилися і обладнаних. Братські могили мали вигляд траншей шириною 2 м і глибиною 1,5 м. Довжина траншеї залежала від розміру відведеної ділянки і кількості похоронених. Між сусідніми траншеями передбачався прохід шириною не менше 1 м. Місце кожного похороненого відзначалося особливим знаком поставленим у краю пагорба стовпчиком з прикріпленою бляшаною дощечкою, на яку наносився масляною фарбою порядковий номер похованого. На братських кладовищах повинні були вестися спеціальні книги поховань з вказівкою прізвищ похованих, їх порядкових номерів і номерів могил. За відсутності на братському кладовищі штатного працівника, реєстрація поховань велася місцевими органами міліції. При масових поразках жителів міста, у разі настання смерті поза лікувальними установами, тіла потерпілих ховалися органами міліції у братських або індивідуальних могилах міських кладовищ за рахунок засобів виконкому місцевої Ради.

Надання військових почесностей при похованні загиблих у боях військовослужбовок робилося порядком, вказаним в Статуті гарнізонної служби Червоної Армії, який був введений в дію наказом НКО № 40 від 24 січня 1941 р. [3, с. 86].

Згідно із статутом для віддання військових почесностей при похованні усіх осіб командного складу і червоноармійців (червонофлотців), що померли під час стану на дійсній військовій службі, а також генералів у відставці і Героїв Радянського Союзу вбрався почесний ескорт: для молодшого комскладу і червоноармійців - відділення під командуванням сержанта; для середнього комскладу і старшин - взвод під командуванням лейтенанта; для старшого комскладу - рота або ескадрон (батарея) під командуванням капітана; для вищого комскладу - батальйон, ескадрон, батарея під загальним командуванням полковника або підполковника. Для поховання командувача армією, військовим округом і вище наряд військ робився за особливим розпорядженням.

У усіх випадках поховання військовослужбовок вбрався військовий оркестр, а також по одному обличчю начскладу для несення кожного ордену і почесної зброї. Для перевезення труни з тілом померлого виділявся лафет або машина. Почесному ескорту на одну рушницю (знаряддя) видавалося по три холості патрони (пострілу).

Почесний ескорт і військовий оркестр, що виконував траурні марші, супроводжували процесію від місця винесення тіла покійного до місця його поховання. Якщо поховання робилося в іншому місті або населеному пункті, то ескорт і оркестр супроводжували тіло померлого тільки до міської смуги (вокзалу, пристані).

На місці поховання ескорт вибудовувався фронтом до могили і приймав положення «Смирно». При опусканні тіла в могилу підрозділ, виділений для салюту, робив три залпи, причому, якщо у строю знаходився батальйон, залпи давала одна рота. Артилерія вела стрільбу поза огорожею кладовища, роблячи по три постріли зі знарядь, чергуючись з піхотою. Якщо у строю знаходилася батарея, стріляв один взвод. Кавалерія для залпу

спішувалася, а за наявності піхоти не стріляла. Після салюту оркестр виконував «Інтернаціонал».

Похорони видатних радянських воєначальників здійснювалися з особливими військовими почестями. Наприклад, в дні поховання генерала армії І.Д. Черняхівського і маршала Радянського Союзу Б.М. Шапошнікова в Москві відбулися траурні салюти, порядок проведення яких встановлювався спеціальними наказами наркома оборони.

В цілях увічнення пам'яті полеглих героїв Великої Вітчизняної війни, їх імена заносилися навіки в списки особового складу частин і підрозділів, привласнювалися містам і населеним пунктам, вулицям і площам, учбовим закладам і кораблям. На будівлях, що зберігають пам'ять про них, встановлювалися меморіальні дошки, на батьківщині двічі Героїв Радянського Союзу – їх бронзові бюсти. На згадку про захисників Вітчизни на братських могилах і військових кладовищах були зведені пам'ятники і обеліски.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. «Положение о персональном учете потерь и погребении погибшего личного состава Красной Армии на военное время». Приказ НКО № 138 от 15 марта 1941 г.

2. «О порядке высылки войсковыми частями и учреждениями извещений о погибших и пропавших без вести в боях лицах начальствующего состава и сверхсрочнослужащих и о назначении пенсий семьям этих лиц». Приказ НКО № 214 от 14 июля 1942 г.

3. Устав гарнизонной службы Красной Армии. М.: Воениздат, 1943. 135 с.

O. Severinova

ACCOUNTING OF IRREVOCABLE LOSSES AND ORGANIZATION OF FUNERAL OF KILLED SOLDIERS IN 1941–1945

The relevance of the article is that every day the war claimed the lives of thousands of soldiers and commanders of the Red Army and Navy. Accounting for irreparable losses was of fundamental importance not only for the military authorities, but also for the servicemen themselves and members of their families. It made it possible to reliably establish and officially record such legally significant facts as death on the battlefield, death from wounds or illness in a medical institution, missing persons, as well as captivity and criminal record. Each of these legal facts had its consequences, significantly affecting the legal status of the serviceman and his family. The article is devoted to the study of the peculiarities of the Accounting of Irreversible Losses and the organization of the burial of fallen servicemen in 1941–1945. The article also analyzes the main directions and approaches of various scientists to study this issue. It was found that the missing were registered at the regimental headquarters for 15 days as temporarily retired. During this time, unit and unit commanders were required to take steps to determine the fate of the troops. After the expiration of the specified term the missing were entered in the list of irretrievable losses, were excluded from the lists of parts with the message on command. After 45 days, relatives were notified of the missing. If the fate of these servicemen was later clarified, additional information about them was immediately

reported to the team, as well as to the district military enlistment offices or relatives. It was emphasized that the following order of burial of fallen servicemen was established in the active army. To collect the bodies of those killed on the battlefield, a special team was appointed by order of the regimental commander, whose duties included searching for the bodies of the dead, registering them with medallion inserts, collecting and delivering them to the divisional burial site. The teams took up their duties immediately after the enemy ceased fire. In order to perpetuate the memory of the fallen heroes of the Great Patriotic War, their names were forever inscribed in the lists of personnel of units and subdivisions, assigned to cities and towns, streets and squares, educational institutions and ships. Memorial plaques were erected on the buildings that preserve their memory, and their bronze busts of Heroes of the Soviet Union were erected twice in the homeland. Monuments and obelisks were erected in mass graves and military cemeteries in memory of the defenders of the Fatherland.

Keywords: *Armed forces, military service relations, military statutes, military service, registration of the irreversible, organization of burial of fallen servicemen.*